دو فصلنامه آسیب شناسی، مشاوره
و غنی سازی خانواده
۶۵-۵۴ / (۱) ۲/ ۱۳۹۵
دریافت: ۱۲/ ۰۶/ ۱۳۹۵
پذیرش: ۱۴/ ۰۹/ ۱۳۹۵

Family Pathology, Counseling
& Enrichment Journal
2016/ 2 (1)/ 54- 65
Received: 2, September, 2016
Accepted:4, December, 2016

نقش عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطی زوجین در پیش‌بینی رضایت‌زناشویی

The role of family functioning and couples communication patterns in marital satisfaction

علی پروندی*
مختار عارفی**
اسماء مرادی ***

Ali Parvandi
Mokhtar Arefi
Asma Moradi

چکیده

دستیابی به جامعهٔ سالم، درگروِ سلامت خانواده و خانوادهٔ کارآمد، وابسته به رضایت زناشویی است. از این رو پژوهش حاضر به بررسی نقش عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطـــی زوجین در پیش‌بینی رضایت‌زناشویی می-پردازد. طرح پژوهش از نوع همبستگی است. نمونه آماری شامل ۱۵۰نفر (۷۵ مرد و۷۵ زن) از معلمان متأهل ساکن در شهر سنقر بود که با شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل سیاههٔ رضایت زناشویی انریچ، ابزار سنجش خانواده و پرسش‌نامهٔ الگوهای ارتباطـــی زوجین بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج نشان داد میان همهٔ مولفه-های عملکرد خانواده و رضایت زناشویی رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد. بعلاوه میان الگوی سازنده متقابل و رضایت زناشویی رابطه مثبت و معنی-دار، و میان الگوهای توقع/ کناره‌گیری و اجتناب متقابل با رضایت‌زناشویی رابطه منفی و معنی‌دار برقرار است. تحلیل رگرسیون نیز نشان داد متغیرهای عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطـــی زوجین، به ترتیب ۰/۶۶ و ۰/۸۱ از پراکنش رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کنند. پس رضایت-زناشویی معلمین با اطلـــاع از عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطـــی زوجین قابل پیش‌بینی است.

واژگان کلیدی: *الگوهای ارتباطـــی زوجین، رضایت زناشویی، عملکرد خانواده*

Abstract

Achieving a healthy society, is depends on the family health and efficient family, is dependent on marital satisfaction. Hence this research investigates the role of family functioning and couples communication patterns in marital satisfaction prediction. The method of research was correlational. The research population included married teachers who resident in Songhor city, 150 patients (75 males and 75 females) among those were selected via convenience sampling method. Measures were Marital Satisfaction Inventory (ENRICH), family assessment device and couples communication patterns questionnaire. To analyze the data, Pearson correlation and multiple regression was used. The results showed that there is a significant negative relationship between all the components of family functioning and marital satisfaction. in addition, there is a positive relationship between Mutual constructive pattern and marital satisfaction, and a negative significant relationship between demand/withdraw and avoid mutual Patterns with marital satisfaction. Regression analysis also showed that family functioning and couples communication variables, respectively predicts 0/66 and 0/81 of marital satisfaction variance. Then with aware of family functioning and couples communication, teacher's marital satisfaction is predictable.

Keywords: *couples communication patterns, family functioning, family functioning*

* . کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، گروه روانشناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، **دانشگاه آزاد اسلامی**، کرمانشاه، ایران
** . گروه روان‌شناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، **دانشگاه آزاد اسلامی**، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول) arefi.2020@yahoo.com
***. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روانشناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، **دانشگاه آزاد اسلامی**، کرمانشاه،ایران

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

مقدمه

سلامت خانواده از کیفیت رابطهٔ همسران تأثیر می‌پذیرد و رضایت زناشویی در زمرهٔ ملاک‌های با اهمیت این رابطه قرار دارد، چه وجود رضایت زناشویی، کنارآمدن با مشکلات و تنیدگی و ارتقای سطح بهداشت روانی زوجین را تسهیل می-کند (نوابی نژاد،۱۳۸۷؛ عابدی، مسیبی و عریضی،۱۳۹۱). بعلاوه، فقدان آن پیش‌بینی کنندهٔ مهمی برای آسیب‌های روانی بالاخص افسردگی، بیماری‌های بدنی، مصرف مواد، خودکشی، کاهش کیفیت زندگی، تعارضات زناشویی و طلاق است (اولسون[1]،۱۹۹۷، گاتمن[2]،۱۹۸۳، به نقل از نیک پرور، ۱۳۸۸). برای اکثر بزرگسالان، شادمانی در زندگی بیش از آنکه متأثر از کار، دوستی، تفریحات، فعالیت‌های اجتماعی و گروهی باشد، به ازدواج موفق و روابط زناشویی توأم با رضایت و خوشحالی وابسته است. اهمیت رضایت زناشویی در زندگی فرد بحدی است که برخی داشتن رضایت زناشویی را عامل رضایت کلی فرد از زندگی تلقی می‌کنند. رضایت زناشویی حالتی است که طیّ آن زن و شوهر از ازدواج با یکدیگر و با هم بودن احساس شادمانی و رضایت دارند (به‌پژوه، ۱۳۸۳؛ سینها و ماکرجی، ۱۹۹۱).

شواهد پژوهشی فراوان، گویای آنند که عوامل زیادی رضایت زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. یکی از این عوامل، عملکرد خانواده است. عملکرد خانواده، تلاش مشترکی برای برقراری و حفظ تعادل در خانواده است و به توانایی در هماهنگی با تغییرات، حل تضادها و تعارضات، همبستگی بین اعضا و موفقیت در اِعمال الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرزِ بین افراد، اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده مربوط است. می‌توان آن را در ابعاد مختلفی نظیرِ حل مشکل، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌دهی هیجانی[3]، آمیختگی هیجانی[4]، مهار رفتار و عملکرد کلی بررسی کرد (ثنایی،۱۳۸۹). پژوهش لیندزی، کولول، فاربوت و لویس[5] (۲۰۰۶) نشان داده است که عملکرد مؤثر خانواده در ایجاد تعارضات زناشویی و نارضایتی زناشویی مؤثر است. اپشتاین، بالدوین و بیشاپ (۱۹۸۳) معتقدند که کارآیی خانواده بیشتر به ویژگی‌های نظام خانواده، شیوه‌های نظام‌دار و الگوهای تبادلی بین اعضای آن مربوط است و نه به ویژگی‌های درون‌روانی اعضا. پژوهش‌های دیگرنشان داده است که ساختار خانواده، پیش‌بینی کنندهٔ اصلی عملکرد خانواده، رضایت زناشویی و حرمت خود پایین است (الکرناوی، ۲۰۱۰). همچنین ارکیستر و استیونسون[6](۱۹۹۱) در پژوهشی نشان دادند که مولفه‌های نقش‌های خانوادگی و همراهی عاطفی به وفور و بطور مکرر با طلاق در ارتباط است. پژوهش بخشی‌پور (۱۳۸۸) نشان داد که میان عملکرد کلی خانواده، حل مشکل، نقش‌ها، پاسخدهی هیجانی، و آمیختگی هیجانی با تعارضات زناشویی زوج‌های در آستانه طلاق رابطه معنی‌داری برقرار است. پژوهش باباخانی‌پور (۱۳۸۹) نشان داد میان عملکرد خانواده و رضایت زناشویی والدین رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

ارتباط زناشویی به عنوان صمیمی ترین نوع رابطه در پاسخ به کلیه نیازها، اعم از بدنی و روانشناختی محسوب می گردد. این ارتباط، هسته مرکزی نظام خانواده است و اختلال در آن به منزله تهدیدی جدی برای بقاء خانواده می باشد. و کیفیت آن، نه تنها خود زوجین بلکه فرزندان و حتی سطح کارایی کل خانواده را تحت تاثیر قرار می دهد. طرز

[1] . Olson
[2] . Gottman
[3] . emotional responsiveness
[4] . emotional involvement
[5] . Lindsey, Colwell, Frabutt and Lewis
[6] . Arkister & Stevenson

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

برقراری ارتباط همسر در برداشت دیگری از روابطشان و پیش بینی الگوهای رفتاری و ارتباطـــی آنها بسیار موثر است؛ بویژه در زمان حل و فصل مشکلات و چالش های روزمره ای که پیش روی اکثر زوج ها قرار می گیرد(برنشتاین و برنشتاین، ۱۳۸۴). ارتباط به زن و شوهر این امکان را می دهد که با یکدیگر به بحث و تبادل نظر بپردازند و از نیازهای هم آگاهی یابند(جاویدی، سلیمانی، احمدی و صمد زاده،۱۳۹۲). درمانگران و پژوهشگران معتقدند که دیگر عامل مؤثر بر رضایت زناشویی و پیش‌بینی کنندهٔ قوی آن، الگوهای ارتباطـــی زوجین است (گاتمن و نوتاریز،۲۰۰۲). الگوهای ارتباطـــی زوجین[1]، فرایندی است که در طی آن زن و شوهر بصورت کلامی و غیر کلامی با یکدیگر تعامل برقرار می-کنند. کریستنسن و سولاوی[2](۱۹۸۴) الگوهای ارتباطـــی میان زوجین را به سه دسته تقسیم کردند که عبارتند از : الگوی سازنده متقابل[3] (که طی آن زن و مرد سعی می‌کنند در مورد مشکل ارتباطـــی خود بحث و گفتگو کنند، احساساتشان را بروز دهند و برای مشکل ارتباطـــی پیشنهاد راه حل بدهند و با هم مذاکره کنند)، الگوی اجتناب متقابل[4] (که طی آن زن و مرد هر دو سعی می‌کنند از بحث کردن در باره مشکل دوری کنند) و الگوی توقع/کناره-گیری[5] (که طی آن یکی از زوجین درباره مشکل بحث می‌کنند یا به وسیله انتقاد کردن، غرزدن و یا پیشنهاد تغییر دادن دیگری را وادار به بحث در باره مشکل کند در حالی که دیگری می‌خواهد مشکل را تمام کند و از بحث در باره آن اجتناب کند. این الگو شامل دو: الگوی زن متوقع/ مرد کناره گیر و الگوی مرد متوقع / زن کناره گیر می باشد) (هیوی، لارسون، یومبتوبل و کریستنسن،۱۹۹۶).

نولر(۱۹۹۴) معتقد است که الگوی ارتباطی اجتناب متقابل، با نارضایتی زناشویی ارتباط دارد(هنرپروان، قادری و قبادی،۱۳۹۰). گاتمن(۲۰۰۰) و هیوی،کریستنسن و مالموث[6] (۱۹۹۵) دریافتند که استفاده زوجین از الگوی اجتناب متقابل و الگوی توقع/کناره‌گیری (مخصوصاً هنگامی که زن متوقع و مرد کناره‌گیر باشد) باعث کاهش رضایت زناشویی شده و می‌تواند وقوع طلاق را پیش‌بینی کند. دناتو(۲۰۱۴) نیز نشان داد که الگوی تقاضا/کناره گیری پیش‌بینی کننده نارضایتی زناشویی است . ثناگویی، جان‌بزرگی و مهدویان(۱۳۹۰) دریافتند که میان الگوی ارتباط سازنده متقابل با رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد و میان الگوهای ارتباطـــی توقع/ کناره‌گیری هر دو جنس و الگوی ارتباطـــی اجتناب متقابل با رضایت زناشویی رابطه منفی معنی‌داری برقرار است. پژوهش بیدرام‌گرگابی (۱۳۹۳) نیز نشان داد که الگوی ارتباطـــی سازنـده متقابـل و الگوی اجتنـاب متقابل قادر به پیش‌بینی رضایت زناشویی هستند. همچنین جاویدی و همکاران(۱۳۹۲) دریافتند که میان الگوی ارتباطـــی سازنده متقابل و نارضایتی رابطه منفی وجود دارد و میان الگوهای ارتباطـــی توقع-کناره‌گیری با نارضایتی رابطه مثبت وجود دارد. گاتمن(۲۰۰۰) معتقد است بیش

[1] . couples communication patterns
[2] . Christensen & sullaway
[3] . mutual productive pattern
[4] . mutual avoidance pattern
[5] . demand-withdraw pattern
[6] . Heavy ,Christensen & Malmuth

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

از ۹۰ درصد زوجین ناراضی و آشفته، ناتوانی در برقراری ارتباط را به عنوان مسأله اصلی در زندگی مشترک خود بیان می‌کنند (اولیا،۱۳۸۸).

در بسیاری از خانواده‌ها، مشکلات زناشویی بصورت پنهانی ادامه می‌یابد و موجودیت خانواده را مورد حمله قرار می-دهد . در چنین خانواده‌هایی، زوج ها از رضایتمندی برخوردار نیستند ولی به دلیل قبح اجتماعی و شرعی طلاق، خود را محکوم به زندگی در شرایط نامساعد می‌دانند و به تدریج اندوه و درماندگی بر آنها مستولی گشته و سلامت روانی آنها را به مخاطره می‌اندازد که گروه کثیر معلمان از این قاعده مستثنی نیستند (احمدزاده،۱۳۸۴). آموزش و پرورش نهادی اساسی و سرنوشت ساز در فرآیند رشد و پرورش افکار و رفتار افراد جامعه است و در این فرایند، معلمان مجـــریان اصلی این نهاد به شمار می‌روند؛ معلمانی که دچار تعارضات و نارضایتی زناشویی هستند ممکن است نتوانند وظیفه خطیر خود را که آموزش و پرورش نسل آینده جامعه است را به خوبی ایفا کنند؛ بنابراین توجه به این گروه ارزشمند و موثر در جامعه و تلاش در جهت رفع مشکلات آنها می‌تواند نوید بخش جامعه‌ای ارزشمند و متعالی باشد. هر چند عوامل مختلفی بر رضایت زناشویی تاثیر گذار هستند ولی با توجه به عدم پیشینهٔ پژوهشی موضوع مورد نظر در این جامعه آماری، این مسأله احساس شد که آیا عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطی زوجین، رضایت زناشویی را در معلمان پیش‌بینی می‌کنند؟ لذا فرضیه‌های پژوهش شامل ۱. عملکرد خانواده، رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کند و ۲. الگوهای ارتباطـــی زوجین، رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کند، می‌باشد. بنابراین هدف پژوهش، بررسی نقش عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطـــی زوجین در پیش بینی رضایت زناشویی معلمان می باشد.

روش

روش پژوهش، از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش، شامل کلیهٔ معلمان متاهل شهر سنقر در سال تحصیلی ۱۳۹۴/۱۳۹۵ می باشد که در سه مقطع دبستان، راهنمایی و دبیرستان مشغول خدمت بوده‌اند. حجم نمونه شامل ۱۵۰ نفر (۷۵ زن و ۷۵ مرد) بود که به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه و نرم افزار spss ۲۰ استفاده شد.

ابزار اندازه‌گیری

سیاههٔ رضایت زناشویی انریچ[1]. این سیاههٔ ۴۷ ماده‌ای توسط اولسون (۱۹۸۹) تدوین شده و مشتمل بر ۱۲ خرده مقیاس است. پاسخ به گویه‌ها به روش لیکرت و بصورت پنج گزینه‌ای (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) انجام می‌گیرد. نمرهٔ بیشتر نشان دهندهٔ رضایت زناشویی بالا و نمرهٔ کمتر نشان دهندهٔ نارضایتی زناشویی زوج ها است. السون (۱۹۸۹)، ضریب پایایی سیاههٔ رضایت زناشویی را با استفاده از روش آلفای کرونباخ۹۲٪ به دست آورد. همچنین سلیمانیان ،۱۳۷۳، شریف نیا،۱۳۸۰ و معتمدین، ۱۳۸۳ ضریب پایایی آن را به ترتیب برابر با ۹۳٪، ۸۶٪ و ۵۷٪ گزارش کردند. در ایران سلیمانیان و نوابی نژاد همبستگی درونی این آزمون را برای فرم بلند ۹۳٪ و برای فرم کوتاه ۹۵٪ محاسبه و گزارش کرده اند (عبادت پور، ۱۳۷۹؛ رحیم پور،صالحی، حسینیان و عباسیان،۱۳۹۲).

[1] . Evaluation & Nurturing Relationship Issues Communication and Happiness (ENRICH)

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

ابزار سنجش خانواده [1]. این پرسشنامه را اپشتاین و همکاران(۱۹۸۳) در ۶۰ سوال تهیه کردند و هدف آن سنجش عملکرد خانواده بنا بر الگوی مک مستر است. برای نمره گذاری آزمون، به هر سوال نمره ۱ تا ۴ به صورت کاملاً موافقم: ۱ موافق: ۲ مخالف: ۳ کاملاً مخالف: ۴ با استفاده از کلید تصحیح پرسشنامه(به صورت مستقیم و معکوس) داده می-شود. در این آزمون نمره زیاد نشان دهندهٔ عملکرد نامطلوب خانواده و نمرات کمتر بیانگر عملکرد مطلوب است. ابزار سنجش خانواده با ضرایب آلفای خرده مقیاس های آن از۷۲٪ تا ۹۲٪ از همسانی درونی خوبی برخوردار است و دارای روایی پیش بین و همزمان است (ثنایی،۱۳۸۹). زاده محمدی و ملک خسروی (۱۳۸۵) ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه را ۹۴٪ و برای خرده مقیاس های عملکرد کلی ۷۸٪ ، نقشها ۷۱٪ ، ارتباط ۷۰٪ حل مسأله ۷۲٪ ، همـراهی عـاطفی ۷۳٪ ، مهار رفتـار ۶۶٪ و آمیزش عاطفی ۷۱٪ گـزارش کـرده اند.

پرسشنامه الگوهای ارتباطـــی زوجین[2]. این پرسشنامه توسط کریستنسن و سولاوی در سال ۱۹۸۴ در دانشگاه کالیفرنیا ساخته شد.این پرسشنامه یک ابزار خودسنجی۳۵ گویه ای نسبتاً جدید است که به منظور برآورد ارتباط زناشویی زوجین طراحی شده است و رفتارهای زوجین را در طی سه مرحله تعارض زناشویی: هنگامی که مشکلی در رابطه زوجین بوجود می آید، در طول بحث راجع به مشکل ارتباطـــی و بعد از بحث راجع به مشکل ارتباطـــی ، برآورد می کند. در ایران عبادت پور (۱۳۷۹) روایی سه خرده مقیاس ارتباط سازنده متقابل، ارتباط اجتناب متقابل و ارتباط توقع /کناره گیری را به ترتیب ۵۸٪، ۵۸٪- و ۳۵٪ بدست آورد که همگی در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی دار بودند. همچنین برای تعیین پایایی، همبستگی درونی خرده مقیاس ها را محاسبه کرد. میزان پایایی محاسبه شده عبارتند از :خرده مقیاس سازنده متقابل ۵۰/. ،اجتناب متقابل ۰/۵۳ ، توقع مرد/ کناره گیری زن۰/۵۳ و توقع زن/ کناره گیری مرد ۰/۵۵ . بودنمن و همکاران[3]، ۱۹۹۸ آلفای کرونباخ را برای خرده مقیاس های این پرسشنامه از ۵۰٪ تا ۷۰٪ گزارش کرده اند (ثناگویی و همکاران ،۱۳۹۰).

روش اجرا

با در دست داشتن پرسشنامه و مجوز پژوهش از اداره کل آموزش و پرورش استان کرمانشاه، با مراجعه به مدارس سطح شهر سنقر که شامل ۱۰ مدرسه دخترانه و ۸ مدرسه پسرانه بود، ابتدا توضیح مختصری در مورد هدف پژوهش و شرایط شرکت کنندگان و نحوه پاسخ دادن به پرسشنامه داده شد، سپس به افرادی که تمایل و شرایط لازم برای شرکت کردن داشتند یک نسخه از پرسشنامه ها داده شد. کسانی که زن و شوهر فرهنگی بودند معمولا هر دو نفر شرکت می‌کردند. به دلیل طولانی بودن سوالات یک هفته جهت تکمیل پرسشنامه ها مهلت داده شد. سپس اقدام به جمع آوری پرسشنامه ها شد و بر اساس راهنمای تصحیح و نمره گذاری پرسشنامه ، نمره گذاری شدند. تعداد کل شرکت کنندگان ۱۸۶ نفر بودند که به دلیل پاسخ ناقص، ۳۶ عدد از پرسشنامه ها کنار گذاشته شد و در نهایت ۱۵۰ پرسشنامه انتخاب شدند. ملاکهای ورود به پژوهش شامل : حداقل دو سال از ازدواج شرکت کنندگان گذشته باشد؛

[1] . family assessment device (FAD)
[2] . couples communication patterns questionnaire
[3] . Bodenman, Kaiser, Hahlweg & Fehm-wolfsdorf

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

تمایل به همکاری داشته و با رضایت کامل همکاری کرده باشند. بعلاوه، عدم بازنشسته بودن و قرار داشتن در دامنهٔ سنی ۲۵ تا ۴۵ سال ملاک‌های خروج از پژوهش بود.

یافته‌ها

در این بخش تجزیه و تحلیل داده ها در دو بخش توصیفی و استنباطی انجام می‌شود. در بخش توصیفی، شاخص های توصیفی مانند میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای اصلی پژوهش، بیان و بررسی می‌شود. سپس در بخش استنباطی با تجزیه و تحلیل داده ها و استفاده از روش های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه به بررسی فرضیه‌های پژوهش پیش رو پرداخته می شود.

جدول۱

میانگین وانحراف استاندارد متغیّرهای پژوهش به تفکیک جنسیت

متغیر		جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
رضایت زناشویی		مرد	۷۵	۱۸۲/۳۷	۲۸/۶۱۵
		زن	۷۵	۱۶۷/۱۳	۳۲/۶۱۰
عملکرد خانواده	حل مسئله	مرد	۷۵	۱/۵۹	۰/۴۵۹
		زن	۷۵	۱/۹۳	۰/۵۴۵
	ارتباط	مرد	۷۵	۱/۸۸	۰/۴۳۶
		زن	۷۵	۲/۰۳	۰/۴۹۱
	نقش ها	مرد	۷۵	۲/۱۰	۰/۳۹۰
		زن	۷۵	۲/۳۶	۰/۴۱۵
	واکنش عاطفی	مرد	۷۵	۲/۰۶	۰/۳۷۱
		زن	۷۵	۲/۰۹	۰/۵۰۶
	همراهی عاطفی	مرد	۷۵	۲/۰۰	۰/۵۳۵
		زن	۷۵	۲/۰۰	۰/۵۶۹
	مهار رفتار	مرد	۷۵	۱/۹۱	۰/۳۸۹
		زن	۷۵	۱/۹۸	۰/۳۶۸
	عملکرد کلی	مرد	۷۵	۱/۸۴	۰/۳۴۳
		زن	۷۵	۲/۰۰	۰/۳۷۴
الگوهای ارتباطی زوجین	الگوی سازنده متقابل	مرد	۷۵	۳۱/۱۶	۸/۷۴۰
		زن	۷۵	۲۵/۰۹	۸/۶۱۵
	الگوی مرد متوقع/ زن کناره گیر	مرد	۷۵	۱۰/۵۹	۵/۲۹۹
		زن	۷۵	۱۲/۵۲	۵/۳۵۶
	الگوی زن متوقع/ مرد کناره گیر	مرد	۷۵	۱۱/۲۱	۵/۳۷۶
		زن	۷۵	۱۲/۸۱	۵/۱۵۴
	الگوی توقع/ کناره‌گیری	مرد	۷۵	۲۱/۷۲	۹/۲۱۲
		زن	۷۵	۲۵/۳۱	۹/۲۹۳
	الگوی اجتناب متقابل	مرد	۷۵	۱۰/۴۷	۴/۶۵۱
		زن	۷۵	۱۲/۶۹	۴/۸۹۶

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

جدول (۱) میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای رضایت زناشویی، عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطی زوجین زنان و مردان نمونه مورد بررسی در پژوهش را نشان می‌دهد. همانطور که ملاحظه می‌شود مقدار میانگین رضایت زناشویی در گروه مردان بیشتر از گروه زنان می‌باشد. میانگین گروه مردان در تمام ابعاد عملکرد خانواده پایین تر از گروه زنان است. ولی انحراف استادارد گروه زنان هم در رضایت زناشویی و هم در عملکرد خانواده بیشتر است. همچنین در الگوهای ارتباطی زوجین، مقدار میانگین الگوی سازنده متقابل در گروه مردان بیشتر از زنان است. در سایر الگوها، نمره میانگین مردان تقریبا از گروه زنان پایین تر است.

جدول ۲

ضریب همبستگی پیرسون میان مقیاس های عملکرد خانواده و رضایت زناشویی

متغیر	حل مسئله	ارتباط	نقش ها	واکنش عاطفی	همراهی عاطفی	مهار رفتار	عملکرد کلی
رضایت زناشویی	-۰/۶۷۰*	-۰/۴۸۵*	-۰/۶۷۳*	-۰/۶۰۹*	-۰/۶۸۶*	-۰/۵۶۰*	-۰/۶۹۲*

*P< ۰/۰۵ **P<۰/۰۱

جدول(۲) ضریب ضریب همبستگی میان مقیاس های عملکرد خانواده و رضایت زناشویی را نشان می‌دهد. همانگونه که مشاهده می‌شود میان همه زیر مقیاس های عملکرد خانواده و رضایت زناشویی در معلمان رابطه منفی و معنی دار وجود دارد. و آزمون در سطح P<۰/۰۱ معنی‌دار می باشند. لذا فرض صفر مبنی بر عدم وجود رابطه میان متغیرها رد و فرض پژوهش پذیرفته می‌شود.

جدول ۳

نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای رضایت زناشویی و زیرمقیاس‌های عملکرد خانواده

متغیر	B	SE	Beta	P	R	R^2	F
رضایت زناشویی				۰/۰۰۱	۰/۸۰۹	۰/۶۵۵	۳۸/۵۵۲
ثابت مدل	۳۱۵/۹۲۳	۱۱/۴۲۰		۰/۰۰۱			
حل مسأله	-۱۲/۶۶۶	۴/۳۹۷	-۰/۲۱۳	۰/۰۰۵			
ارتباط	-۱/۶۹۷	۴/۱۳۲	-۰/۰۲۵	۰/۶۸۲			
نقش ها	-۲۲/۵۶۸	۵/۱۴۸	-۰/۳۰۳	۰/۰۰۱			
واکنش عاطفی	-۸/۲۲۸	۵/۲۴۱	-۰/۱۱۶	۰/۱۱۹			
همراهی عاطفی	-۵/۱۰۴	۵/۴۲۷	-۰/۰۸۹	۰/۳۴۹			
مهار رفتار	۴/۳۲۷	۵/۹۹۳	۰/۰۵۲	۰/۴۷۱			
عملکرد کلی	-۴۶/۱۳۳	۷/۱۲۱	-۰/۲۸۱	۰/۰۰۱			

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

جدول (۳) نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای رضایت زناشویی و زیرمقیاس های عملکرد خانواده را نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود، ضریب رگرسیون چندگانه میان ترکیب خطی متغیرهای پیش بین و رضایت زناشویی برابر ۰/۸۱ بوده و متغیرهای پیش بین با هم ۰/۶۶ تغییرات رضایت زناشویی را تبیین می‌کنند و آزمون در سطح (P <۰/۰۱) معنی‌دار می باشد.

جدول ۴

ضریب همبستگی پیرسون میان الگوهای ارتباطـــی زوجین و رضایت زناشویی

متغیر	الگوی سازنده متقابل	الگوی مرد متوقع/ زن کناره گیر	الگوی زن متوقع/ مرد کناره گیر	الگوی توقع/ کناره گیری	الگوی اجتناب متقابل
رضایت زناشویی	۰/۸۹۲*	-۰/۴۶۴*	-۰/۶۵۳*	-۰/۶۳۶*	-۰/۶۰۶*

*P< ۰/۰۵ **P<۰/۰۱

جدول (۴) ضریب همبستگی پیرسون میان الگوهای ارتباطـــی زوجین و رضایت زناشویی را نشان می‌دهد. همانگونه که مشاهده می‌شود میان الگوهای ارتباطـــی سازنده متقابل و رضایت زناشویی رابطه مثبت و معنی دار و میان سایر الگوهای ارتباطـــی و رضایت زناشویی رابطه منفی و معنی دار وجود دارد. آزمون در سطح P<۰/۰۱ معنی دار می باشد. لذا فرض صفر مبنی بر عدم وجود رابطه میان متغیرها رد و فرض پژوهش پذیرفته می‌شود.

جدول ۵

نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای رضایت زناشویی و الگوهای ارتباطـــی زوجین

متغیر	B	SE	Beta	P	R	R^2	F
رضایت زناشویی				۰/۰۰۱	۰/۸۹۸	۰/۸۰۷	۲۰۳/۴۳۵
ثابت مدل	۱۱۱/۵۳۲	۸/۹۱۸		۰/۰۰۱			
الگوی سازنده متقابل	۲/۷۰۷	۰/۱۷۸	۰/۷۸۷	۰/۰۰۱			
الگوی توقع/کناره گیری	-۰/۳۲۲	۰/۱۶۳	-۰/۰۹۶	۰/۰۵۰			
الگوی اجتناب متقابل	-۰/۴۶۱	۰/۳۰۶	-۰/۰۷۲	۰/۱۳۴			

جدول (۵) نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای رضایت زناشویی و الگوهای ارتباطـــی زوجین را نشان می‌دهد. بر اساس جدول، ضریب همبستگی چندگانه میان ترکیب خطی متغیرهای پیش بین با رضایت زناشویی برابر ۰/۹۰ بوده و این سه خرده الگوی پیش بین ۰/۸۱ تغییرات رضایت زناشویی را تبیین می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش پیش بینی رضایت زناشویی بر اساس عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطـــی زوجین می باشد. نتایج نشان داد میان همه ابعاد عملکرد خانواده و رضایت زناشویی در معلمان رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. این بدان معناست که با افزایش میزان نمرات هرکدام از این زیر مقیاس ها میزان رضایت زناشویی کاهش می‌یابد. به این علت که در این آزمون نمره زیاد نشان دهندۀ ناکارایی خانواده و نمرات کمتر بیانگر عملکرد سالمتر است. نتایج تحلیل رگرسیون

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

نیز نشان داد که ضریب رگرسیون چند متغیره خطی برای ابعاد عملکرد خانواده و رضایت زناشویی معنی دار است. بر این اساس متغیر عملکرد خانواده و زیر مقیاس های آن تغییرات رضایت زناشویی را تبیین می‌کنند. یافته های این بخش با نتایج پژوهش های اپشتاین و همکاران(۱۹۸۳)، ماتیس و کینگ لیتی(۱۹۸۵)، ارکیستر و استیونسون(۱۹۹۱)، پورتس، هاوول و اشنبرگر(۱۹۹۲)، لیندزی و همکاران(۲۰۰۶)، بهاری (۱۳۷۹) و بهاری و صابری (۱۳۸۳) هماهنگ است. در تبیین این یافته ها می‌توان گفت که عملکرد کارآمد خانواده با توانایی اعضا در هماهنگی با تغییرات، حل تضادها و تعارض ها، همبستگی بین اعضا و موفقیت در اعمال الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد، اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده همراه است . لذا عملکرد مطلوب و کارآمد خانواده، اعضای خانواده را در برابر فشارهای زندگی مقاوم می‌سازد، عامل اثرگذاری بر رشد ، شکوفایی و پیشرفت اعضای خانواده می شود و باعث می شود خانواده، کانون کمک، تسکین، التیام و شفابخشی باشد. در نتیجه زن وشوهر رابطهٔ بهتر و منسجم تری و در نتیجه رضایت بیشتری در نظام زن و شوهری خواهند داشت.

همچنین، از میان الگوهای ارتباطی زوجین، میان ارتباط سازنده متقابل و رضایت زناشویی رابطه مثبت معنی داری وجود داشت که نشان می دهد این عامل پیش بینی کننده قوی رضایت زناشویی است این بدان معناست که با افزایش میزان نمرات الگوی سازنده متقابل میزان رضایت زناشویی افزایش می‌یابد؛ اما میان الگوهای ارتباطی توقع / کناره گیر و اجتناب متقابل با رضایت زناشویی رابطه منفی معنی داری به دست آمد که نشان می‌دهد این الگوها پیش بینی کننده قوی رضایت زناشویی پایین هستند. نتایج این پژوهش با یافته های پژوهش کریستنسن(۱۹۸۴)، بورلسون و دنتون(۱۹۹۷)، پور حسین و همکاران(۱۳۸۸)، هالفورد (۲۰۰۱)، نظری (۱۳۹۲)، احمدی و فاتحی زاده(۱۳۸۴)، شرفی(۱۳۸۲)، گاتمن(۲۰۰۰)، لدبتر(۲۰۰۹)، میلز (۲۰۰۸) و گلاسر و گلاسر (۱۳۹۵) که نشان دادند الگوهای ارتباطی و رضایت زناشویی یا یکدیگر رابطه دارند، هماهنگ است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که زن و شوهری که از الگوی سازنده متقابل در روابط زن و شوهری بیتشر بهره می‌برند، از رفتارهای مخرب پرهیز و برای حفظ و تداوم رابطه سالم تلاش می‌کنند، احساس می‌کنند همدیگر را درک می‌کنند، احساساتشان را به طور مناسب بروز داده و برای مشکل ارتباطی پیشنهاد راه حل داده و با هم مذاکره می‌کنند در نتیجه از زندگی زناشویی خود بیشتر راضی هستند. ولی زن و شوهری که از الگوهای ارتباطی اجتناب متقابل و توقع/کناره گیری استفاده می‌کنند، در روابط زن و شوهری، رفتاری های مخرب مثل انتقاد کردن، غرزدن و یا پیشنهاد تغییر دادن دیگری را به کار می‌برند، برای خلق و تداوم رابطه سالم تلاش نمی‌کنند، هر دو سعی می‌کنند از بحث کردن در باره مشکل دوری کنند. آنها نمی-توانند احساساتشان را به طور مناسب بروز دهند و برای مشکل ارتباطی پیشنهاد راه حل بدهند و با هم مذاکره کنند. در نتیجهٔ این ارتباط زناشویی ناکارآمد، نارضایتی زناشویی بر زندگی آنها مستولی گشته و خانواده را در معرض آسیب های متعدد قرار می‌دهد. بنابراین عملکرد مطلوب خانواده و الگوی ارتباطی سازنده متقابل پیش بینی کننده رضایت زناشویی هستند و در مقابل، عملکرد ناکارآمد خانواده و الگوهای ارتباطی اجتناب متقابل و توقع/کناره گیری، پیش-بینی کننده نارضایتی زناشویی هستند.

امید است نتایج این پژوهش مورد توجه و استفاده نهاد آموزش و پرورش قرار گیرد. شایان ذکر است پژوهش حاضر فقط بر روی معلمان متاهل شهر سنقر صورت گرفته است، لذا در تعمیم نتایج آن به دیگر گروهها باید احتیاط شود.

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

هر چند از پرسش نامه های کوتاه استفاده شد ولی تعدد پرسشنامه ها و سوالات ممکن است باعث خستگی شرکت کنندگان شده باشد. از آنجا که روش پژوهش از نوع همبستگی است، امکان نتیجه گیری علّی امکان پذیر نیست.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش های دیگر، متغیرهای دیگری مثل سبک‌های کنارآمدن در پژوهش وارد شود. این موضوع بر روی گروه‌های دیگر مخصوصا افرادی که متقاضی طلاق هستند یا طلاق گرفته اند اجرا شود تا نتایج محکم-تری بدست آید. همچنین، توصیه می‌گردد مشاورین، روانشناسان و درمانگران ارائه دهندۀ خدمات سلامت‌روانی در حوزۀ خانواده و ازدواج، در پژوهش‌های خود با آموزش مهارت‌های ارتباطی، زوج‌درمانی شناختی- رفتاری و خانواده‌درمانی ساختاری، جهت بهبود عملکرد خانواده و الگوهای ارتباطی زوجین و ارتقای کیفیت زندگی زناشویی عمل کنند تا از این طریق، امکان نتیجه‌گیری علت و معلولی حاصل شود.

سپاسگزاری. پژوهشگران از اداره آموزش و پرورش شهرستان سنقر، تمامی مدیران و معلمان مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان شهر سنقر به ویژه جناب آقای مرتضی فعلی، مدیر ارجمند دبیرستان باقرالعلوم (ع) باوله، که با همکاری و مساعدت این عزیزان انجام این پژوهش میسر گردید، بسیار سپاسگزار هستند.

منابع

احمدزاده، ابراهیم. (۱۳۸۴). رابطه میان رضایت زناشویی و سلامت‌روان درمیان دبیران زن و مرد شاغل. پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد - دانشگاه تربیت معلم- دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

احمدی، خدابخش؛ آزاد مرزآبادی، اسفندیار و ملازمانی، علی. (۱۳۸۴). بررسی وضعیت ازدواج و سازگاری زناشویی در بین کارکنان سپاه ، *نشریه طب نظامی*، شماره ۲ صفحات ۱۴۱-۱۵۲.

اولیـا، نـرگس. (۱۳۸۸). بررسـی تـأثیر آمـوزش غنـی سـازی زنـدگی زناشـویی بـر افـزایش رضایتمندی زوجین، پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشگاه اصفهان، دانشـکده روان شناسـی و علـوم تربیتی.

باباخانی پور، حمید. (۱۳۸۹). مقایسه عملکرد خانوادگی و رضایت زناشویی والدین نوجوانان اقدام کننده به خودکشی با غیر اقدام کنندگان - پایان نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد خانواده درمانی- دانشگاه علم و فرهنگ - دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

بخشی‌پور، باب الله؛ اسدی؛ مسعود؛ کیانی احمدرضا ؛ شیرعلی پور، اصغر و حسین احمددوست. (۱۳۹۱). رابطۀ عملکرد خانواده با تعارضات زناشویی زوج های در آستانۀ طلاق. دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، سال سیزدهم- ش ۲ . صفحات ۱۱ الی ۲۱ .

بیدرام گرگابی، مریم . (۱۳۹۳). بررسی رابطه میان الگوهای ارتباطـــی با رضایت زناشـویی بر روی زوجین شهر شاهین شهر، پایان نامه جهت کارشناسی ارشد - دانشگاه شهید باهنر کرمان - پژوهشکده ادبیات.

بهاری، فرشاد و صابری، مهدی. (۱۳۸۳). مقایسه عملکرد خانوادگی زوجهای در حال طلاق ارجاعی به سازمان پزشکی قانونی و زوجهای غیرمطلقه . مجله علمی پزشکی قانونی، سال دهم، شماره ۳۴- صفحه ۷۹-۷۵.

پورحسین، رضا ؛ امیری، محسن؛ مال احمدی، احسان؛ احمد دوست، حسین و فرهودی، فرزاد. (۱۳۸۸) . بررسی رابطۀمیان پنج عامل بزرگ شخصیت و الگوهای ارتباطـــی با رضایت زناشویی در دانشجویان متأهل دانشگاه های دولتی شهر تهران . مجله علوم روانشناختی، دوره ۸ - شماره : ۳۲ -صفحه۴۷۱ – ۴۸۳.

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

ثناگویی، محمد؛ جان بزرگی، مسعود و مهدویان، علیرضا. (۱۳۹۰). رابطه «الگوهای ارتباطی زوجین با رضامندی زناشویی» فصلنامه اسلام و روانشناسی ، ش ۹ پاییز و زمستان ۱۳۹۰، ص ۵۷ – ۷۷ .

ثنایی، باقر. (۱۳۸۹). مقیاس های سنجش خانواده و ازدواج ،تهران: انتشارات بعثت.

جاویدی، نصیرالدین؛ سلیمانی، علی اکبر؛ احمدی، خدابخش و صمد زاده، منا.(۱۳۹۲). اثربخشی زوج درمانی هیجان مدار بر بهبود الگوهای ارتباطی زوجین. مجله تحقیقات علوم رفتاری، دوره ۱۱، شماره ۵.

رحیم پور، فرزانه؛ صالحی، سید یوسف؛ حسینیان، سیمین و عباسیان، محبوبه. (۱۳۹۲). تبیین رضایت زناشویی زوجین بر اساس هوش معنوی و طرحواره ناسازگاراولیه. فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی سال چهارم، شماره سوم.

زاده محمدی، علی و ملک خسروی، غفار. (۱۳۸۵). بررسی مقدماتی ویژگیهای روانسنجی و اعتباریابی مقیاس سنجش کارکرد خانواده . فصلنامه خانواده پژوهی، سال دوم، شماره ۵، ص ۶۹-۹۷.

شرفی، علی. (۱۳۸۲). رابطه میان الگوهای ارتباطـــی و سلامت روان معلمان زن دوره ابتدایی و همسران آنها، پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه تربیت معلم تهران.

عابدی، احمد؛ مسیبی، عصمت و عریضی، حمیدرضا. (۱۳۹۱). فراتحلیل اثر بخشی مداخلات روانشناختی به صورت گروهی بر میزان رضایت زناشویی، ایران ۱۳۸۳-۱۳۸۹)، فصلنامه مشاوره و رواندرمانی خانواده دانشگاه کردستان، دوره ۳، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲، صفحه ۲۳۳-۲۶۱.

عبادت‌پور، بهناز. (۱۳۷۹). هنجاریابی پرسشنامه الگوهای ارتباطـــی زناشویی. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم.

گلاسر، ویلیام و گلاسر، کارلین.(۱۳۹۵). *ازدواج بدون شکست*. ترجمه علی صاحبی، انتشارات فراانگیزش.

نظری، علی محمد. (۱۳۹۲). *مبانی زوج درمانی و خانواده درمانی*، تهران: نشر علم .

نوابی‌نژاد، شکوه. (۱۳۸۷). *مشاوره ازدواج و خانواده‌درمانی* . ویراستار: محمدرضا اصغری، چاپ دوم، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.

هالفورد ،کی دبلیو. (۲۰۰۱). *زوج‌درمانی کوتاه مدت؛ برای بخشی زوجین برای کمک به خودشان*؛ ترجمه مصطفی تبریزی، مژده کاردانی و فروغ جعفری. چاپ دوم تهران(۱۳۸۷)، انتشارات فرا روان.

هنرپروان، نازنین؛ قادری، زهرا و قبادی، کبری. (۱۳۹۰) . مقایسه الگوهای ارتباطـــی و تعارضات زناشویی در زنان متاهل شاغل در بانک های دولتی و زنان خانه دار شهر شیراز. *فصلنامه جامعه شناسی زنان*، سال دوم، شماره سوم.

Al-Krenawi, A .(2010). A study of psychological symptoms,family function, marital and life satisfactions of polygamous and monogamous women: The Palestiniancase. *International. Journal of Social Psychiatry*, 58(1)79–86.

Arkister,J., & Stevenson, H. (1991).Identifying family at risk:Exploring the MC Master family assessment device. *Journal of family therapy*, 13(4),411-421.

Burleson, B., & Denton, W. H. (1997). The relationship between communication skill and marital satisfaction: Some moderating effects. *Journal of Marriage and the Family*, 59(4), 884-902.

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]

Christensen, A and sullaway, M.(1984). *Communication patterns questionnaire.* Unpublished questionnaire, university of California losangeles, 22(1), 143-190.

Donato, S ; Parise,M ; Pagani, A F; Bertoni, A and Iafrate. R(2014). Demand-withdraw, Couple Satisfaction and Relationship Duration. Procedia , *Social and Behavioral Sciences* . Volume 140, 22, pp: 200–206 . 2nd World Conference on Psychology and Sociology, PSYSOC. 27-29, Brussels, Belgium.

Epestein , N.B., Baldwin, L.M.,& Bishop, D.S. (1983).The McMaster Family Assessment Device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9:171-180.

Gottman , J. (2000), "The Timing of Divorce: Predicting when a Couple will Divorce Over a 14-year Period", *Journal of Marriage and the Family, 62*, pp.737-745.

Gottman , J. M. & Notarious C. I. (2002). Marital in 20TH Century and Research and for 21st Century, Family Process 41, pp.156-197.

Heavy C L ,Christensen A , Malmuth N M .(1995) .The longitudinal impact of demand and withdrawal during marital conflict. *Journal of consulting and clinical psychology* .63:797-

Heavy, C. L, Larson. B. M, Zumtoble. O.C & Christensen, A. (1996). The communication patterns questionnaire : The reliability validity of a constructive communication subscale. *Journal of marriage and family*. 58, 796-800

Lindsey, E.W., Colwell, M.G., Frabutt, G.M., & MacKinnon Lewis, C. (2006). Family conflict in divorced and nondivorced families: Potential consequences for boys' friendship status and friendship quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(1): 45–63.

Ledbetter, M.A (2009). Family communication patterns and relational maintenance behavior: Direct and mediated association with friendship closeness, *Human Communication Rese*arch, 35(1), 130-147.

Mills, L. G.(2008). Shame and Intimate Abuse: The Critical Missing Link between Cause and Cure, Children and Youth Services Review, 30(6),631–638.

Sinha ,P.S & Mukerjoe N.(1991). Marital adjustment and space orientation. *J soc psycho*. (132):5-9.

[Downloaded from fpcej.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.24234869.1395.2.1.5.1]